

5. Slaptųjų mokyklų steigimas

Kaip veikė slaptosios mokyklos

Po 1863 m. sukilimo, uždraudus lietuvišką spaudą, buvo uždaromos ir prie bažnyčių veikusios lietuviškos mokyklos. Valdžia vertė tėvus savo vaikus leisti į rusiškas mokyklas. Bet lietuviai nepakluso ir šiam įsakymui. Kaimuose imtos steigti pačių valstiečių išlaikomos slaptos mokyklėlės. Tokios mokyklėlės mokytojas buvo vadinamas **daraktoriumi**, o mokomasi buvo iš knygnešių atneštų knygų.

1. Perskaitykite mokslinio straipsnio ištrauką apie slaptąsias mokyklas ir atsakykite į klausimus. Tekste yra praleisti kai kurie žodžiai. Išrinkite tinkamus: **piemenukas, mokyklas, skaityti, išsilavinimas, skaičiuoti, daraktoriaus, valstiečio, baudos**.

Caro valdžia slaptas persekiojo, už slaptą mokymą buvo numatytos didžiulės, todėl ypač rūpintis jų saugumu. Slaptosios mokyklos buvo dviejų tipų: nuolatinės ir kilnojamosios. Nuolatinės mokyklos įsikurdavo klebonijose arba slapto mokytojo, vadinamojo, namuose, tačiau dažniausiai vaikai rinkdavosi kas savaitę tai vieno, tai kito troboje. Daraktorius irgi dažniausiai gyveno ir maitinosi pas tą valstietį, kurio troboje įsikurdavo mokykla. Už daraktoriavimą būdavo atsilyginama maistu, drabužiais ir pinigais.

Slapto mokymo lygis, jo turinys, organizacija ir metodika priklausė nuo daraktorių, kurių amžius ir buvo labai įvairus. Tačiau didelė dalis mokėjo tik Slaptosios mokyklos paprastai dirbdavo 3–8 mėnesius per metus, pasibaigus lauko darbams. Tačiau kai kurie daraktoriai mokė ir bandą ganančius ganyklose arba per pietus. Mokyta skaityti ir rašyti gimtąja kalba, kartais, maldų, daugelyje mokyklų – dar ir rusų bei lenkų kalbų. Kai kuriose vaikai įgydavo ir istorijos bei geografijos žinių.

Pagal tinklalapį smp2014is.ugdome.lt

Rokiškio krašto muziejaus edukacija „Slaptoji lietuviška mokykla“

1. Paaiškinkite, kodėl lietuviai stengėsi išlaikyti lietuviškas mokyklas.
2. Koks buvo caro valdžios požiūris į slaptąsias mokyklas?
3. Kuo buvo ypatingos kilnojamosios mokyklos?

4. Kodėl slaptosios mokyklos dirbdavo tik 3–8 mėnesius per metus?
5. Ko buvo mokoma šiose mokyklose?
6. Kokie svarbiausi straipsnio ištraukos žodžiai? Paaiškinkite, kodėl taip manote.
7. Kaip vertintumėte tokį pasakymą: „Jei nėra normalios mokyklos, ko į ją eiti“?

Petro Rimšos skulptūrinė kompozicija „Lietuvos mokykla 1864–1904 metais“

Kaip būdavo mokomasi

Daraktorių mokykla jokių specialių patalpų neturėjo. Paprastai buvo mokoma ūkininkų gyvenamosiose patalpose, kur gyveno ir ūkininko šeima. Per pamokas vaikai sėdėdavo apie stalą, o daraktorius – jo gale. Visi vaikai skaitydavo iš elementorių ar maldaknygių jiems paskirtus tekstus tyliai, daraktoriaus dešinėje sėdįs vaikas skaitydavo garsiai, o daraktorius tikrindavo mokymosi rezultatus. Patikrintasis gaudavo naujų tekstų praktikuotis ir sėsdavo daraktoriaus kairėje. Tuo metu visi vaikai pasislinkdavo apie stalą artyn daraktoriaus, ir būdavo tikrinamas kito mokinio skaitymas.

Daraktoriai dažniausiai mokydavo po savaitę pas kiekvieno vaiko tėvus. Šitoks nuolatinis mokyklos vietos kaitaliojimas buvo savotiška apsauga nuo policininkų. Šie, atvykę į kaimą ieškoti slaptosios mokyklos, nežinodavo, į kurią trobą pirmiausia eiti, kur daryti kratą. O lemiamu momentu vaikai išsibarstydavo, ir policininkai ūkininko sodyboje nerasdavo jokių žymių.

Pagal tinklalapį www.grokiskis.lt

1. Kaip būdavo mokomasi slaptojoje mokykloje?
2. Kodėl būdavo kaitaliojama mokymosi vieta?
3. Jei yra galimybė, susėskite kaip slaptojoje mokykloje ir išbandykite daraktorių naudotą mokymo būdą savo klasėje. Įvertinkite jį.
4. Kaip vertinate tėvų pasiryžimą išlaikyti slaptąsias mokyklėles ir vaikų norą eiti į jas?
5. Atidžiai įsižiūrėkite į Petro Rimšos skulptūrinę kompoziciją. Sugalvokite vaikui vardą ir sukurkite trumpą pasakojimą apie tai, ką vaizduoja ši skulptūra. Atkreipkite dėmesį, kaip apsirengusi mama ir jos sūnus, kokį darbą dirba mama. Pasvarstykite, kokia knyga galėjo būti skaitoma.
6. Kaip suprantate Petro Rimšos kūrinio pavadinimą?

17. Slaptosios mokyklos

- Praeitą pamoką skaitėme, kaip Praną Mašiotą mokė skaityti namuose. Kiti vaikai tuo laikotarpiu buvo mokomi daraktorių. Pasiklausykite arba paskaitykite, kaip vaikai mokėsi slaptosiose mokyklose.

Mikalojus Katkus

VAIKŲ MOKYMAS

Ligi Užgavėnių vaikų būna nedaug, bet po Užgavėnių prisirenka tiek, kad dviem pasieniais pastatyti stalai būdavo iš abiejų pusių vaikų apsėsti. Skaitė visi balsiai. Kuris su didesne atidžia mokėsi, to balsas viršijo kitų balsus. Marmaliavimas ir užimas kilo neišpasakytas. Kiekvienas atsigulęs ant savo „lementoriaus“, atsirėmęs alkūne į stalą, kita ranka bado dascipulka raides rėkdamas, kiek turi nasro. Daraktorius vaikščioja vidury aslos, prieidamas čia prie vieno, čia prie kito, pamokydamas ir pravesdamas.

Atėjo vaikelis pirmą sykį į mokyklą. Daraktorius pervedė jį pirmąją eilute ir, pasodinęs į paskirtą vietą, liepė išmokti raides. Atėjus laikui, daraktorius išklausė ir uždavė toliau nepaisydamas, ar vaikas moka, ar ne kokią raidę.

Du sykiu ligi pietų ir du sykiu po pietų esti rekreacija: vaikai leidžiami palakstyti. Lakstoma po kluonus, po daržus, čiažoma ant ledo. Pietų vieni eidavo namo, kiti turėdavo atsinešę, o kitiems atnešdavo iš namų. Daraktoriui atsiųsdavo pietus vaikų tėvai, žinoma, maistingus ir gausius. Pietų laike bevalgant eina mokykloje laisva, juokinga ir įdomi vaikų pašneka.

– Šiandien Geimantas jau vieną raidę išmoko. Badė badė su dascipulka ir išbadė skylę. Dabar tos raidės nėra, su jaja pabaigta, dabar ims mokytis kitą.

Nelaimingas Geimantas tiek tik beatsakė:

– Tu imsi mokytis kitą.

Per dieną reikėjo išmokti dvi lekciji: vieną pietuose, kitą vakare. Klausydamasis lekcijos, daraktorius sėdosi prie stalo galo, ir visi prie jo ėjo paeiliui, slinkdami suolu. Vakare kalbėjome poterius ir ėjome namo. Poteriai buvo: „Tėve mūsų“, „Sveika, Marija“ ir „Tikiu“. Visiems suklaupus, vienas kalbėjo, kiti tylėjo. Poteriai lenkiški.

Vieną sykį mums taip besimeldžiant, prasivėrė mokyklos durys ir pasigirdo balsas: „Meškas atvedė!“ Mes visi sujudome – kaip parakas išbėgome į kiemą; paskui

mus pamažėliu išėjo ir daraktorius meškų žiūrėti. Taip ir nebaigėme tą dieną poterių. Matėme, kaip meška, stovėdama piestu, vaikščiojo ant paskutinių kojų, tupinėjo, viauksėjo, ant pagalio raita jojo. Turėjome daug džiaugsmo.

Vidutinio gabumo vaikas išeidavo mokslą per tris žiemas. Pirmą žiemą vaikas išeidavo elementorių slebizavodamas, antrą žiemą išeidavo tą patį elementorių žodžiais, trečią žiemą atbaigia skaitymą, mokosi rašyti raides ir skaičius. Skaičius išmokdavo rašyti ligi tūkstančio. Apie sudėtį ir atimtį nebuvo kalbos.

Iš knygos „Balanos gadynė“

Discipulka – virbalas raidėms rodyti, naudotas mokantis skaityti iš elementoriaus.

Rekreacija – poilsiui skirta pertraukėlė.

Lekcija – pamoka, atsakinėjimas mokytojui.

1. Kaip manote, kodėl būtent žiemą pagausėdavo vaikų slaptosiose mokyklėlėse?
2. Kiek kartų per dieną reikėdavo atsakinėti daraktoriui?
3. Papasakokite, kaip vykdavo mokymasis. Kuo daraktorių mokykla panaši į dabartinę mokyklą?
4. Ką vaikai veidavo per pertraukas? Kaip pietaudavo?
5. Kas atsitiko Geimantui? Kodėl vaikai apie jį šnekėjo?
6. Kas atsitiko kartą besimeldžiant?
7. Per kiek laiko ir ko išmokdavo vaikai?
8. Kaip vertintumėte tokią mokyklėlę?

- Tekste rašoma apie pertrauką. Jos metu:

*daraktorius valgydavo **maistingus** pietus,*

*vaikai kalbėdavo **juokinga** kalba,*

***nelaimingas** Geimantas klausėsi vaikų juokų, ...*

Būdvardžiai *maistingus, juokinga, nelaimingas* sudaryti vartojant priesagą **-ing-**. Būdvardžių priesagų galime surasti ir daugiau. Pavyzdžiui:

-in- – paskutinių kojų;

-išk- – lenkiški poteriai;

-uot-, -ot- – gauruota meška, nespalvotas elementorius;

-ėt- – skylėtas puslapis.

- Susiskirstykite grupėmis ir palenktyniaukite, kuri grupė sugalvos daugiau priesaginių būdvardžių šiems daiktavardžiams:

Meška, stalas, žiema, kiemas.

5. Praeities mokykla

Šiuolaikiniai menininkai dažnai savitai atkartoja žinomus dailės kūrinius, kuria jų **interpretacijas**, įterpdami naujų realių ar įsivaizduojamų detalių. Prisiminkite per pasaulio pažinimo pamoką aptartą skulptūrą „Lietuvos mokykla 1864–1904“ ir laiko mašina grįžkite į praeitį.

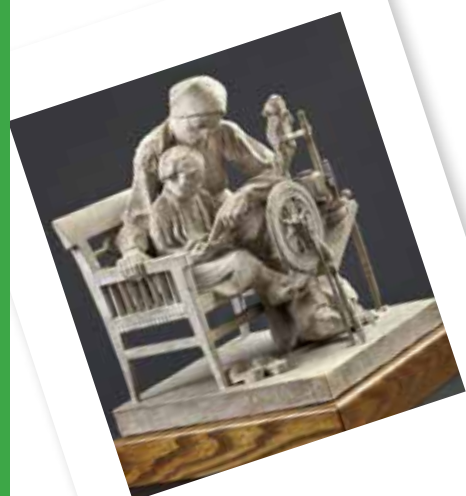
Petras Rimša. *Lietuvos mokykla 1864–1904*

Lietuvos švietimo istorijos muziejaus ekspozicija

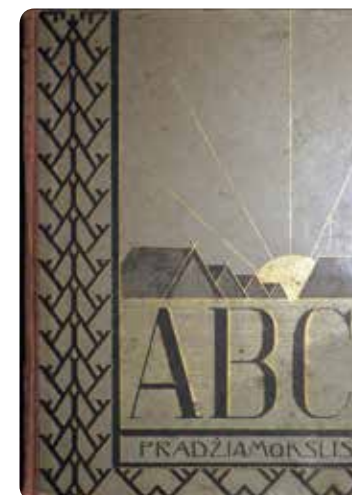
 Interpretuodami žinomą kūrinį, sukurkite savo slaptosios kaimo mokyklos variantą – pridėkite naujų detalių, keiskite aplinką, pripieškite sugalvotų objektų.

Jums prireiks

Balto popieriaus lapo, spalvotų pieštukų, Petro Rimšos skulptūros „Lietuvos mokykla 1864–1904“ reprodukcijos.

 Interpretacija – kūrinio aiškinimas, savitas atlikimas.

Kadaise sudarytuose rašymo ir skaitymo pradžiamoksluose, elementoriuose būdavo gausu straipsnių gamtos, geografijos, istorijos, lietuvių literatūros, tautosakos temomis.

- Įsižiūrėkite į iliustraciją. Apibūdinkite, kas ir kaip pavaizduota pradžiamokslio viršelyje.
- Ką simbolizuoja kylanti saulė?

Rašymo ir skaitymo pradžiamokslis. 1906 m. Sudarė J. Damijonaitis, viršelį iliustravo M. K. Čiurlionis.

 Surenkite piešinių parodą. Aptarkite, kokias svarbias praeities detales piešėte. Kaip pakeitėte, kuo papildėte interpretuojamą kūrinį? Išrinkite netikėčiausią, neįprastai senoviškas ir šiuolaikiškas detales sujungiančią interpretaciją.

 Internete pasidomėkite Lietuvos švietimo istorijos muziejaus ekspozicija. Padiskutuokite, kaip per šimtmečius keitėsi mokymosi aplinka, informacijos šaltiniai.

